

Липовець Юлія Олександрівна,
ад'юнкт кафедри філософії права та
юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ

РЕГУЛЯТИВНА ФУНКЦІЯ ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Проблеми правових цінностей не втрачали актуальності для вчених-теоретиків права протягом десятиліть. Це цілком природно, оскільки формування правових цінностей на різних історичних етапах і в різних державах має як загальні закономірності, так й особливості, обумовлені рівнем соціально-політичного, економічного, духовно-культурного, морально-етичного розвитку, розвиненості демократичних інститутів влади громадянського суспільства і правової держави, а також вдумливим і терпимим ставленням до нових демократичних правових цінностей. Однак проголошення як основних пріоритетів формування демократичних правових цінностей визначає напрям поведінки політичних лідерів держави та форми здійснення їхніх законних інтересів. Це також позначається на комплексному розумінні процесу формування правового життя і правового поля в суспільстві й державі. У цьому контексті значущим є тлумачення процесу правового регулювання та його оцінка в загальній системі правових цінностей [1, с. 160].

У сучасній цивілізованій державі право визнають не лише інструментальною цінністю, тобто цінністю «інструменту» і «засобу» для подолання протиріч у різних сферах суспільства, а також засобом, що уможливорює розвиток. По-перше, різні типи культур приписують праву неоднакову цінність. По-друге, цінність кожної правової норми, кожного правового інструмента щоразу визначається як конкретне історичне явище. По-третє, цінність права неможлива поза контекстом діяльності суб'єктів права, організаційних сил, що відповідають інститутам зі створення та реалізації права.

Власну цінність права можна визначити як вияв соціально організованої форми, функціонування якої забезпечує відтворення правових станів правовими засобами, унаслідок чого з'являються нові можливості та воля для саморозвитку

людини й розвитку суспільства. Право може надавати різним суб'єктам права у вигляді суб'єктивних прав новий простір і можливості розвитку. Мета права як соціально організованої форми полягає в тому, щоб воно не допускало гноблення людей і могло протистояти цьому, узгоджуючи поведінку з мораллю та справедливістю.

Право є цінним, якщо воно безпосередньо або побічно сприяє здійсненню та розквіту людської родової сутності. Крім того, так званої власної цінності права не існує поза цінностями у праві. Характеристика права як цінності порушує питання про місце цієї цінності у класифікації цінностей загалом. Отже, цінністю права є його здатність слугувати метою і засобом задоволення науково обгрунтованих, соціально справедливих загальнолюдських потреб та інтересів громадян і їхніх об'єднань. А цінності у праві слід сприймати як шкалу виміру власне права [2]. Тому цінність у праві – це те сутнісне, що надає можливість праву залишатися самим собою. Критерієм цінності права є особистість, яка саморозвивається. Тобто право має цінність, якщо воно прямо чи побічно сприяє самореалізації та самотворенню людини в історії, якщо справді створює нові можливості для розвитку людини й суспільства.

Правові цінності є особливим видом духовних цінностей, що задовольняють потреби соціальних груп суспільства в регулюванні соціальних відносин і вчинків людей. Їхньою основною і специфічною функцією є регулятивна функція. Тому правові цінності призначені для створення, підтримки та зміцнення соціального порядку й дисципліни, нормального функціонування суспільства. Правові цінності становлять елемент системи соціального (соціально-політичного) управління суспільством. Вони є деонтичними цінностями, тобто мають чітко виражений характер, тому є складником сфери належного. На відміну від інших деонтичних цінностей, вони закріплюються формально й охороняються державою та її органами [3, с. 88–89].

Цінності можуть здійснювати регулятивну функцію безпосередньо як елемент етично-правової свідомості. Індивіди, не орієнтовані на духовні цінності, мотивують свою поведінку потребами й інтересами, що ґрунтуються на них, тому така поведінка часто має деструктивні соціальні та індивідуальні

вияви. Отже, для збереження цілісності соціального континууму необхідний більш ефективний і жорсткий регулятор поведінки, яким є норма. Ідеї, ідеали, цілі, принципи існують для того, щоб здійснитися, втілитися, мають бути перекладені мовою правових норм. Відмінності між нормами і власне цінностями як регуляторними інстанціями аналізують у науковій літературі. Проте, як зазначали О. Черданцев і Н. Неновські, нерідко відмінність між аксіологічними категоріями цінностей та оцінок і нормами не встановлюють. Це призводить до недооцінювання ролі цінностей у праві, з іншого боку – неправильної оцінки ролі правових норм. Без розуміння ціннісної «надбудови» правового регулювання не повні, не цілком зрозумілі механізм і процес правового регулювання [4, с. 108–109]. Механізм правового регулювання необхідно доповнити аксіологічним елементом – цінностями, які мають (повинні мати) первинний, порівняно з нормами, безпосередньо регуляторний вплив на поведінку суб'єктів у сфері права в умовах дефіциту правової інформації, подолання колізій законодавства, а також у процесі правозакотворчості. Цінності пов'язані із сенсом людського життя, із сенсом права. Правові норми та правові інститути мають сенс, якщо мають ціннісне обґрунтування й наповнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Філософія права : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. – Харків : Право, 2009. – 208 с.
2. Нерсисянц В. С. Філософія права : учебник / В. С. Нерсисянц. – М., 1995. – 652 с.
3. Мішина І. Аксіологічні засади правових систем / І. Мішина // Порівняльне правознавство. – 2012. – № 3–4. – С. 84–89.
4. Береза Н. В. Правові цінності та принципи як основоположні засади розвитку кримінального права України / Н. В. Береза // Філософські та методологічні проблеми права. – 2011. – № 1. – С. 108–109.